CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पूर्णिमा

इतिहास–प्रधान त्रैमासिक पत्रिका

४२

पूर्णाङ्क

संशोधन–मण्डल

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

का. मे. अ .द. न. १५५/२४६

तदिह न गुणदोषौ योजनीयावलीकौ
कथमपि महता यत् संस्कृतोऽयं श्रमेण ।

–बापूदेव शास्त्री

[धेरै मिहिनेत गरी यो तयार गरिएको छ । यस कारण यहाँ झूटो गुण अथवा दोष नलाइदिनुहोला ।]

पूर्णिमा

११ वर्ष

२ अङ्क

(इतिहास–प्रधान त्रैमासिक पत्रिका)

सम्पादक–

महेशराज पन्त

दिनेशराज पन्त

प्रकाशक–

देवीप्रसाद भण्डारी

(संशोधन–मण्डलद्वारा)

सहयोगी–

रामजी तेवारी

यस अङ्कको मूल्य रु. ८।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

विषयसूची

पृष्ठ

१. ग्रहलाघवको पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार-
अनुसार पञ्चाङ्ग ल्याउने रीति —नयराज पन्त दिनेशराज पन्त ३३-६६

मासगण ल्याउने रीति ३३-३४
वारादि ल्याउने रीति ३४-३८
नक्षत्रध्रुव ल्याउने रीति ३८-३९
पिण्ड (चन्द्रमन्दकेन्द्र) ल्याउने रीति ४०-४२
घट्यात्मक सूर्यफल ल्याउने रीति ४२-४३
सूर्यनक्षत्र ल्याउने रीति ४३-४५
पिण्ड तथा घट्यात्मक पिण्डफल ल्याउने रीति ४५-४८
इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याउने रीति ४८-५०
इष्टतिथिको नक्षत्र तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति ५०-५२
इष्टतिथिको योग तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति ५२-५४
राश्यादि स्पष्टसूर्य ल्याउने रीति ५४-५५
वि. सं. २०३५ फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमाको उदाहरण ५५-६६

२. नेपालखाल्डोमा पाल्पाली राजा मुकुन्द सेनको
हमलासम्बन्धी दिनका गणना —नयराज पन्त दिनेशराज पन्त ६७-१०

मुकुन्द सेनले थानकोटमा आगो लाएको दिनको गणना ६७-८०
मुकुन्द सेनले कीर्तिपुरमा आगो लाएको दिनको गणना ८०-८४
मुकुन्द सेनले कीर्तिपुर जितेको दिनको गणना ८५-९३
मुकुन्द सेनले काठमाडौँमा घेरा हालेको दिनको गणना ९३-१००

३. नेपालखाल्डोमा पाल्पाली राजा मुकुन्द सेनको
हमलाको प्रमाणवाक्य (अनुवादसहित) —महेशराज पन्त दिनेशराज पन्त १०१-१०२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

ग्रहलाघवको पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकारअनुसार पञ्चाङ्ग ल्याउने रीति

– नयराज पन्त
सहायक – दिनेशराज पन्त

१ प्रक्रम– मासगण ल्याउने रीति

द्व्यब्धीन्द्रो१४४२नितशक ईश११हृत् फलं स्याच्
चक्राख्यं रवि१२हतशेषकं तु युक्तम् ।
चैत्राद्यैः पृथगमुतः सदृग्२घ्नचक्राद्
दिग्१०युक्ताद् अमर३३फलाधिमासयुक्तम् ।।४।।

(ग्रहलाघव मध्यमाधिकार)

पदार्थ–

द्व्यब्धीन्द्रोनितशकः = १४४२ घटेको शकसंवत् । ईशहृत् = ११ ले भाग लिइएको । (कार्यः = गर्नू) । फलम् = लब्धि । चक्राख्यम् = चक्र नाउँ भएको । स्यात् = हुन्छ । रविहतशेषकं तु = १२ ले गुनिएको शेष ता। चैत्राद्यैः = चैत्रादि गतचान्द्रमासले । युक्तम् = जोडिएको । (कार्यम् = गर्नू । सौरमासगणः = सौरमासगण । स्यात् = हुन्छ ।) सदृग्घ्नचक्रात् = २ ले गुनिएको चक्र जोडिएको । दिग्युक्तात् = १० जोडिएको । पृथक् = भिन्नै ठाउँमा रहेको । अमुतः = यसबाट (सौरमासगणबाट) । अमरफलाधिमासयुक्तम् = ३३ ले भाग लिँदा आएको लब्धितुल्य अधिमास जोडिएको सौरमासगण । (चान्द्रमासगणः = चान्द्रमासगण । स्यात् = हुन्छ ।)

भावार्थ–

विक्रमसंवत्‌बाट १३५ घटाउनू , शेष शकसंवत् (शाके) हुन्छ । शकसंवत्‌बाट १४४२ घटाउनू , शेष वर्षगण हुन्छ । वर्षगणलाई ११ ले भाग लिनू, लब्धि चक्र हुन्छ । यहाँ आएको शेषलाई १२ ले गुनी

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

गुणनफलमा चैत्रादि गतचान्द्रमास जोड्नू, योगफल सौरमासगण हुन्छ ।

चक्रलाई २ ले गुन्दा आएको गुणनफल तथा १० सौरमासगणमा जोड्नू । योगफललाई ३३ ले भाग लिनू , लब्धि अधिमास हुन्छ । सौरमासगणमा अधिमास जोड्नू , योगफल चान्द्रमासगण हुन्छ। तल गणित गर्दा चान्द्रमासगणलाई मासगण सम्झी काम गर्नुपर्छ ।

२ प्रक्रम- वारादि ल्याउने रीति

मासाः स्वार्द्धयुतास्तिथेर्दिनाद्यं
तावत्यो घटिकाश्च माससङ्घात् ।
त्र्यंशाढ्याः सहितं द्वयत्रयाभ्यां
चक्रघ्नाक्षनवाङ्गवर्गयुक्तम् ॥१॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

मासाः = मासगण । स्वार्द्धयुताः = आफ्नो आधा जोडिएका। (कार्याः = गर्नू) । दिनाद्यम् = दिनादि । (स्यात् = हुन्छ) । तावत्यः = त्यति । घटिकाः च = घडी पनि । (स्युः = हुन्छन् । ताः = ती घडी) । माससङ्घात् = मासगणबाट । त्र्यंशाढ्याः = तीन खण्डको एक खण्ड जोडिएका । (कार्याः = गर्नू) । द्वयत्रयाभ्याम् = २ दिन ३ घडीले । सहितम् = जोडिएको । (फलम् = माथि आएको फल) । चक्रघ्नाक्षनवाङ्गवर्गयुक्तम् = चक्रले गुनिएका ५ दिन ६ घडी ३६ पलाले जोडिएको । (कार्यम् = गर्नू) ।

भावार्थ-

मासगणलाई २ ले भाग लिई आएको लब्धि मासगणमा जोड्नू , योगफल दिन घडी हुन्छ । यो पहिलो फल हो ।

पहिलो फलमा आएका दिन जति घडी, घडी जति पला हुन्छन् । यो दोस्रो फल हो ।

मासगणलाई ३ ले भाग लिनू, लब्धि घडी पला हुन्छ । यो तेस्रो फल हो ।

५ दिन ६ घडी ३६ पलालाई चक्रले गुनी दिनादि फल ल्याउनू । यो चौथो फल हो ।

२ दिन ३ घडी यो क्षेपक हो । यो पाँचौँ फल हो ।

पाँचवटा फलको योग गर्नू । दिनको सङ्ख्या ७ भन्दा बढ्ता भए ७ ले तष्ट गर्ने (७

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

ले भाग लिई शेष मात्र लिनू)। इष्ट चान्द्रमासको शुक्लपक्षके प्रतिपदाका प्रारम्भका वार घडी पला आउँछन् ।

ग्रहलाघवका प्रसिद्ध टीकाकार विश्वनाथको उदाहरण

शाके १५३४ कार्त्तिकशुक्ल १५ गुरौ मासगण: ५७ । उदाहरणम् । मासाः ५७ स्वार्धर८।३०युताः । जातं तिथिदिनाद्यम् ८५।३०। एतत्तुल्यघटिका अधः स्थापिताः ८५।११५।३०। एता घटिका माससङ्घ५७त्र्यंशे१९ योजिता नाड्यः ८५।१३४।३०। यथाक्रममूर्ध्वाधःस्थाने द्वयत्रयाभ्यां सहितम् ८७।१३७।३०। इदं चक्रघ्नाक्षनवाङ्गवर्ग४१।१६।४८युक्तम् १२८।१५४।१८। इदं घटिकास्थाने षष्टि-भक्तं वारस्थाने सप्ततष्टं जातम् ४।३४।१८। इदं देशान्तरपलैः ४८ सहितं जातं कार्त्तिकशुक्लप्रतिपदि वाराद्यम् ४।३५।६

१ प्रक्रमबाट मासगण ल्याइन्छ ।

वि. सं. १६६६ कार्तिकशुक्ल प्रतिपद्को गणना

वि. सं.	१६६६
	− १३५
शाके	१५३४
	− १४४२
वर्षगण	९२

११) ९२ (८ चक्र
८८
४ शेष
× १२
४८
+ ७ गतमास
५५ सौरमासगण
+ २ अधिमास
५७ चान्द्रमासगण (मासगण)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

चैत्र १
वैशाख २
ज्येष्ठ ३
आषाढ ४
श्रावण ५
भाद्र ६
आश्विन ७

शाके १५३४ मा अधिमास परेको थिएन। यो कुरो वेङ्कटेश केतकरले दिएको अधिमासक्षयमाससारणीबाट बुझिन्छ।

```
   ८   चक्र
 × २
 ----
  १६
+ १०
 ----
  २६
+ ५५   सौरमासगण
 ----
  ८१

३३) ८१ (२ अधिमास
    ६६
    ----
    १५
```

२ प्रक्रमबाट वारादि ल्याइन्छ।

५७ मासगण

```
        दिन  घडी
२) ५७ (२८ । ३०
   ४
   ----
   १७
   १६
   ----
    १
  × ६०
   ----
१)  १
  × ३०
   ----
   ३०
   ३०
   ----
```

```
  दिन  घडी
  ५७।
+ २८ । ३०
 ---------
  ८५ । ३०  पहिलो फल

  घडी  पला
  ८५ । ३०  दोस्रो फल
```

```
३) ५७ (१९
   ३
   ----
   २७
   २७
   ----
```

```
घडी
१९  तेस्रो फल।
```

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

दिन	घडी	पला
५ ।	६ ।	३६
		× ८ चक्र
४० ।	७२ ।	२८८
१	४	४८
४१	७६	
	१६	

घडी	पला	
४१ ।	१६ ।	४८ चौथो फल

	दिन	घडी	पला
पहिलो फल	८५ ।	३०	
दोस्रो फल		८५ ।	३८
तेस्रो फल		१६ ।	
चौथो फल	४१ ।	१६ ।	४८
पाँचौँ फल	२ ।	३ ।	क्षेपक
	१२८ ।	१५३ ।	७८
	२	१	१८
	१३०	१५४	
		३४	

७) १३० (१८
७
६०
५६
४

१३० ।	३४ ।	१८
४ ।	३४ ।	१८

काशीको रेखान्तर धन ४८ पला

	वार	घडी	पला
	४ ।	३४ ।	१८
काशीको रेखान्तर +			। ४८
	४ ।	३५ ।	६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यताबाट बुधवार ३५ घडी ६ पलामा कातिकशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ हुने देखियो । यो गणना सध्यम हो ।

३ प्रक्रम- नक्षत्रध्रुव ल्याउने रीति

खं सप्ताष्टयमा०।७।२८श्च चक्रनिघ्ना
नागाम्भोधि४८घटीयुता भ२७शुद्धाः ।
द्वाभ्यां धूर्जटिभि२।११विनिघ्नमास-
र्युक्ता भध्रुवको भपूर्वकः स्यात् ॥२॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

खम् = ० । सप्त = ७ । अष्टयमाः = २८ । चक्रनिघ्नाः = चक्रले गुनिएका । (कार्याः = गर्नू)। नागाम्भोधिघटीयुताः = ४८ घडी जोडिएका । (कार्याः = गर्नू) । भशुद्धाः = २७ बाट घटेका । (कार्याः = गर्नू)। द्वाभ्याम् = २ ले । धूर्जटिभिः = ११ ले । विनिघ्नमासैः = गुनिएका मासगणले । युक्ताः = जोडिएका । (कार्याः = गर्नू) । भपूर्वकः = नक्षत्रादि । भध्रुवकः = नक्षत्रध्रुव । स्यात् = हुन्छ ।

भावार्थ-

० नक्षत्र ७ घडी २८ पलालाई चक्रले गुन्नू । गुणनफलमा ४८ घडी जोड्नू । योगफलको नक्षत्रसङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भए त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्नू (२७ ले भाग लिई शेष मात्र लिनू) । यो योगफल पहिलो फल कहाउँछ ।

पहिलो फललाई २७ नक्षत्रबाट घटाउनू, शेष दोस्रो फल कहाउँछ ।

२ नक्षत्र ११ घडीलाई मासगणले गुन्नू, गुणनफल तेस्रो फल कहाउँछ ।

दोस्रो फल र तेस्रो फलको योग गर्नू, योगफल नक्षत्रध्रुव हुन्छ । नक्षत्रको सङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भए २७ ले तष्ट गर्नू ।

विश्वनाथको उदाहरण

ख सप्ताष्टयमाः ०।७।२८। चक्र ८निघ्नाः ०।५९।४४। नागाम्भोधि ४८ घटीयुताः १।४७।४४। भ२७शुद्धाः २५।१२।१६। मासाः ५७ द्वाभ्यां २ धूर्जटिभि११विनिघ्नाः

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१२४।२७। एतैर्भशुद्धाः २५।१२।१६ युताः १४९।३९।१६। इदं सप्तविंशति२७तष्टं जातो नक्षत्रपूर्वको नक्षत्रध्रुवः १४।३९।१६

	नक्षत्र	घडी	पला	
	०।	७।	२८	
			×८	चक्र
	०।	५६।	२२४	
		३	४४	
		५६		
	०।	५६।	४४	

	नक्षत्र	घडी	पला	
	०।	५६।	४४	
		४८।		क्षेपक
पहिलो फल	१।	४७।	४४	

	नक्षत्र	घडी	पला
	२७।		
पहिलो फल	−१।	४७।	४४
दोस्रो फल	२५।	१२।	१६

	नक्षत्र	घडी	
	२।	११	
		×५७	मासगण
	११४।	६२७	
	१०	२७	
	१२४		
तेस्रो फल	१२४।	२७	

	नक्षत्र	घडी	पला
दोस्रो फल	२५।	१२।	१६
तेस्रो फल	१२४।	२७।	
	१४९।	३९।	१६
नक्षत्रध्रुव	१४।	३९।	१६

२७) १४९ (५
१३५
१४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

४ प्रक्रम- पिण्ड (चन्द्रमन्दकेन्द्र) ल्याउने रीति

स्वर्गाः शरा नव २१।५।९ च चक्रहता द्विर्निघ्न-
मासान्विता द्विहृतमासयुता घटीषु।
पिण्डो भवेद् युगकुभिः खचरैः १४।९ समेत-
स्तष्टो गजाश्विभिर्२८रिदं भवतीह चक्रम् ।।३।।

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ-

स्वर्गाः = २१। शराः = ५। नव = ९। चक्रहताः = चक्रले गुनिएका। (कार्याः = गर्नू)। द्विनिघ्नमासान्विताः = २ ले गुनिएको मासगण जोडिएका। (कार्याः = गर्नू)। घटीषु = घडीसा। द्विहृतमासयुताः = २ ले भाग लिइएको मासगण जोडिएका। (कार्याः = गर्नू। योगः = योगफल।) युगकुभिः = १४। खचरैः = ९। समेतः = जोडिएका। (कार्यः = गर्नू)। पिण्डः = पिण्ड (चन्द्रमन्दकेन्द्र)। भवेत् = हुन्छ। गजाश्विभिः = २८ ले। तष्टः = तष्ट गरिएको। (कार्यः = गर्नू)। इह = यहाँ। गजाश्विभिः = २८ ले। इदम् = यो। चक्रम् = भगणपूर्ति। भवेत् = हुन्छ।

भावार्थ-

२१ पिण्ड ५ घडी ९ पलालाई चक्रले गुन्नू, गुणनफल पहिलो फल हुन्छ। मासगणलाई २ ले गुन्नू, गुणनफल पिण्डरूप फल हुन्छ। मासगणलाई २ ले भाग लिनू, लब्धि घडी हुन्छ। पिण्डरूप फल र घडीको योग गर्नू, योगफल दोस्रो फल हुन्छ। पहिलो फल, दोस्रो फल तथा तेस्रो फल (क्षेपक) १४ पिण्ड ९ घडी जोड्नू, योगफल पिण्डादि पिण्ड हुन्छ। पिण्डको सङ्ख्या २८ भन्दा बढ्ता भए त्यसलाई २८ ले तष्ट गर्नुपर्छ।

विश्वनाथको उदाहरण

स्वर्गाः शरा नव च २१।५।९ चक्र८हताः १६८।४१।१२। द्विनिघ्नमासा११४न्विताः २८२।४१।१२। द्विहृतमासयुता घटीषु। मासाः ५७ द्विभक्ताः फलम् २८।३०। अनेन घटिका युताः २८३।९।४२। ऊर्ध्वस्थाने चतुर्दशभिः १४ घटीस्थाने खचरैः ९ समेताः २९७।१८।४२। ऊर्ध्वाङ्के गजाश्वि२८तष्टे जातः पिण्डः १७।१८।४२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पिण्ड	घडी	पला	
२१।	५।	६	
		×८	चक्र
१६८।	४०।	७२	
	१	१२	
	४१		

	पिण्ड	घडी	पला
पहिलो फल	१६८।	४१।	१२

मासगण ५७
×२
११४ पिण्ड

घडी पला
२) ५७ (२८। ३०
४
१७
१६
१
×६०
१) १
×३०
३०
३०

	पिण्ड	घडी	पला
दोस्रो फल	११४।	२८।	३०

	पिण्ड	घडी	पला
पहिलो फल	१६८।	४१।	१२
दोस्रो फल	११४।	२८।	३०
तेस्रो फल (चेपक)		१४।	६
	२६६।	७८।	४२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२६६। ७८। ४२
१ १८
२६७।
१७।

२८) २६७ (१०
२८
१७

	पिण्ड	घडी	पला
पिण्ड	१७।	१८।	४२

५ प्रक्रम– घटयात्मक सूर्यफल ल्याउने रीति

शिव११दश१०वसु८षट्का६ब्ध्य४श्वि२नाड्योऽश्विभात् स्वं
ख०गुण३शर५नगा७ङ्का९शे१०श११दिग्१०दिग्१०नवा९ष्टौ८ ।
रस६गुण३ख०मिनर्क्षादादितेयादृणं स्युर्
द्वि२युग४रस६गजा८ङ्का९शे१०श्वरा११ वैश्वतः स्वम् ।।४।।

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ–

इनर्क्षात् = सूर्य बसेको नक्षत्र । अश्विभात् = अश्विनीदेखि । स्वम् = धनात्मक । (फलम् = फल) । शिवदशवसुषट्काब्ध्यश्विनाड्यः = ११ घडी, १० घडी, ८ घडी, ६ घडी, ४ घडी, २ घडी । स्युः = हुन्छन् ।

इनर्क्षात् = सूर्य बसेको नक्षत्र । आदितेयात् = पुनर्वसुदेखि । ऋणम् = ऋणात्मक । (फलम् = फल) । खगुणशरनगाङ्काशेशदिग्दिग्नवाष्टौ = ० घडी, ३ घडी, ५ घडी, ७ घडी, ९ घडी, १० घडी, ११ घडी, १० घडी, १० घडी, ९ घडी, ८ घडी । रसगुणखम् = ६ घडी, ३ घडी, ० घडी । स्युः = हुन्छन् ।

इनर्क्षात् = सूर्य बसेको नक्षत्र । वैश्वतः = उत्तराषाढादेखि । स्वम् = धनात्मक । (फलम् = फल) । द्वियुगरसगजाङ्काशेश्वराः = २ घडी, ४ घडी, ६ घडी, ८ घडी, ९ घडी, १० घडी, ११ घडी । स्युः = हुन्छन् ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१ कोष्ठ

सूर्य बसेको नक्षत्रको सङ्ख्या	सूर्य बसेको नक्षत्र	आउने घटयात्मक फल	सूर्य बसेको नक्षत्रको सङ्ख्या	सूर्य बसेको नक्षत्र	आउने घटयात्मक फल
१	अश्विनी	+११	१५	स्वाति	−१०
२	भरणी	१०	१६	विशाखा	९
३	कृत्तिका	८	१७	अनुराधा	८
४	रोहिणी	६	१८	ज्येष्ठा	६
५	मृगशिरा	४	१९	मूल	३
६	आर्द्रा	+२	२०	पूर्वाषाढा	−०
७	पुनर्वसु	−०	२१	उत्तराषाढा	+२
८	तिष्य	३	२२	श्रवण	४
९	अश्लेषा	५	२३	धनिष्ठा	६
१०	मघा	७	२४	शतभिषक्	८
११	पूर्वफल्गुनी	९	२५	पूर्वभाद्र	९
१२	उत्तरफल्गुनी	१०	२६	उत्तरभाद्र	१०
१३	हस्त	११	२७	रेवती	+११
१४	चित्रा	−१०			

६ प्रक्रम— सूर्यनक्षत्र ल्याउने रीति

वेद ४ घ्नेष्टतिथिर्युतार्करेभागा
योज्या भध्रुवनाडिकासु तत् स्यात् ।
सूर्यर्क्षं विगतं ततोऽर्कजाढ्य-
नाडीहीनयुतं स्फुटं भवेत् तत् ॥५॥

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ—

वेदघ्नेष्टतिथिः = ४ ले गुनिएको इष्ट तिथि । युतार्कभागा = आफ्नो बाह्रौं भाग जोडिएको छँदो । भध्रुवनाडिकासु = नक्षत्रध्रुवका घडीमा । योज्या = जोड्नू । तत् = त्यो । विगतम् = गत ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

सूर्यर्क्षम् = सूर्यनक्षत्र। स्यात् = हुन्छ। ततः = त्यसपछि। अर्कजाख्यनाडीहीनयुतम् = घटयात्मक सूर्यफल घटेको वा जोडिएको। (कार्यम् = गर्नु)। तत् = त्यो। स्फुटम् = स्पष्ट। भवेत् = हुन्छ।

भावार्थ-

इष्ट चान्द्र महीनाको शुक्लादि तिथिको सङ्ख्यालाई ४ ले गुन्नू। गुणनफललाई १२ ले भाग लिई लब्धि सोही गुणनफलमा जोड्नू। योगफल घटयात्मक हुन्छ। अघि आएको नक्षत्र-ध्रुवमा यो फल जोड्नू। यो योगफल इष्ट तिथिको नक्षत्रादि सूर्यनक्षत्र हुन्छ। यो सूर्यनक्षत्र मध्यम हुन्छ। ५ प्रक्रममा बताएअनुसार सूर्यनक्षत्रको फल ल्याई सो फल मध्यम नक्षत्रको घडीमा धन भए जोड्नू, ऋण भए घटाउनु। सूर्यको नक्षत्रादि स्पष्ट नक्षत्र आउँछ।

विश्वनाथको उदाहरण

इष्टतिथिः १५। वेद४घ्नः ६०। स्वद्वादशांशेन ५ युतः ६५। भध्रुवः १४।३९।१६ नाडिकायोजितो जातं गतं सावयवं सूर्यर्क्षम् १५।४४।१६। अत्र रविर्विशाखानक्षत्रे वर्तते। तथाऽर्कजाख्या घट्यः ९ ऋणम्। अथाऽर्कजाख्यघटीनां स्फुटीकरणम्। विशाखाघटी९अनु-राधाघटी८नामन्तरम् १। अनेन सूर्यनक्षत्रघट्यादि ४४।१६ गुणितं जातं तदेव ४४।१६। षष्टिभक्तं फलम् ०।४४। अग्रिमस्य क्षयत्वादृणम्। अनेन संस्कृता जाताः स्फुटार्कजा घट्यः ९ ऋणसंज्ञकाः ८।१६। आभिः सूर्यनक्षत्रं १५।४४।१६ हीनं जातं स्पष्टं सूर्य-नक्षत्रम् १५।३६।०

३ प्रक्रममा कार्तिकशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव १४ नक्षत्र ३६ घडी १६ पला ल्याइएको छ।

अभीष्ट तिथि पूर्णिमा भएकोले शुक्लादि इष्टतिथिको सङ्ख्या १५ भयो।

इष्टतिथि × ४ = १५ × ४ = ६०

६० ÷ १२ = ५

६० + ५ = ६५ घडी = १ नक्षत्र ५ घडी

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	नक्षत्र	घडी	पला
अघि आएको नक्षत्रध्रुव	१४।	३६।	१६
अहिले आएको फल	+ १।	८	
सूर्यको मध्यम नक्षत्र	१५।	४४।	१६

यताबाट १५ नक्षत्र भोग गरिसकी सोह्रौँ नक्षत्र विशाखामा सूर्य बसेका देखिन्छन्। १ कोष्ठअनुसार सोह्रौँ नक्षत्र विशाखाको फल ऋण ६ घडी हुन्छ। त्यसपछिको अनुराधा नक्षत्रको फल ऋण ८ घडी हुन्छ। यी दुइको अन्तर १ हुन्छ। १ नक्षत्रले अर्थात् ६० घडीले त १ अन्तर पाइन्छ भने सूर्यनक्षत्रको घट्यादि ४४।१६ ले कति पाइएला भनी त्रैराशिक गर्दा आउने

$$\text{अन्तर} = \frac{१ (४४।१६)}{३०} = \frac{४४।१६}{६०}$$

$$= ०।४४।१६$$

फल घट्तै आएको हुनाले यो अन्तर ऋणात्मक हुन्छ।

	घडी
विशाखा नक्षत्रको फल	६
आएको अन्तर	− ०।४४
	८।१६

यो फल ऋणात्मक छ। यस कारण

	नक्षत्र	घडी	पला
सूर्यनक्षत्र मध्यम	१५।	४४।	१६
फल	−	८।	१६
सूर्यनक्षत्र स्पष्ट	१५।	३६।	०

७ प्रक्रम- पिण्ड तथा घट्यात्मक पिण्डफल ल्याउने रीति

पिण्डे युक्ततिथौ तदाद्यमनुषु१४ स्वं शेषपिण्डेस्वृणं
विश्वेन्द्वो १३।१श्च शरा ५ दशा१०र्कयमयोः१२।२ पञ्चेन्दव१५स्त्रीशयोः ३।११ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

गोचन्द्रा१९ दशवेदयो१०।४ र्यमयमाः२२ पञ्चाङ्कयोः ५। ९स्युर्जिनाः २४ षड्वस्वो६।८श्च नगे ७ तु तत्त्व२५घटिकाः शक्रे१४ च खं० पिण्डजाः ।।६।।

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रगृहणानयनाधिकर)

पदार्थ–

पिण्डे = पिण्ड । युक्ततिथौ = तिथि जोडिएको । (कृते सति= गरे छँदामा) । तदाद्यमनुषु= योगफलरूप पिण्डको चौधौँ सङ्ख्यासम्म । (फलम्= फल) । स्वम्= धनात्मक । (स्यात्= हुन्छ) । शेषपिण्डेषु= बाँकी रहेका पिण्डमा । (फलम्= फल) ।ऋणम् = ऋणात्मक । स्यात्= हुन्छ ।. विश्वेन्द्वोः= पिण्डको सङ्ख्या १ तथा १३ भएमा । पिण्डजाः= पिण्डबाट भएका । घटिकाः= घडी । शराः= ५। (स्युः= हुन्छन्) । अर्कयमयोः= पिण्डको सङ्ख्या २ तथा १२ भएमा । पिण्डजाः= पिण्डबाट भएका । घटिकाः= घडी । दश= १० । (स्युः= हुन्छन्) । त्रीशयोः= पिण्डको सङ्ख्या ३ तथा ११ भएमा । पिण्डजाः= पिण्डबाट भएका । घटिकाः= घडी । पञ्चेन्दवः= १५ । (स्युः= हुन्छन्) । दशवेदयोः= पिण्डको सङ्ख्या ४ तथा १० भएमा । पिण्डजाः = पिण्डबाट भएका । घटिका := घडी । गोचन्द्राः= १९ । (स्युः=हुन्छन्) । पञ्चाङ्कयोः = पिण्डको सङ्ख्या ५ तथा ९ भएमा । पिण्डजाः= पिण्डबाट भएका । घटिकाः= घडी । यमयमाः= २२ । (स्युः= हुन्छन्) । षड्वस्वोः= पिण्डको सङ्ख्या ६ तथा ८ भएमा । पिण्डजाः= पिण्डबाट भएका । घटिकाः= घडी । जिनाः= २४ । स्युः= हुन्छन् । नगे= पिण्डको सङ्ख्या ७ भएमा । पिण्डजाः= पिण्डबाट भएका । तत्त्वघटिकाः= २५ घडी । (स्युः= हुन्छन्)। शक्रे= पिण्डको सङ्ख्या १४ भएमा । पिण्डजम्= पिण्डबाट भएको । (फलम्= फल) । खम्= ० । (स्यात्= हुन्छ ।)

भावार्थ–

शुक्लपक्षको प्रतिपद्को प्रारम्भमा अघि आएको पिण्डादिको सङ्ख्यामा इष्टतिथिको सङ्ख्या जोड्नू, इष्टतिथिको पिण्डादि पिण्ड आउँछ । पिण्डको सङ्ख्या २८ भन्दा बढ्ता भएमा त्यसलाई २८ले तष्ट गर्नू (२८ ले भाग लिई शेष मात्र लिनू)। बाँकी रहेको पिण्डलाई उपकरण मानी २ कोष्ठबाट फल ल्याउनू ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२ कोष्ठ

पिण्डका सङ्ख्या	पिण्डबाट आउने घट्यात्मक फल	पिण्डका सङ्ख्या	पिण्डबाट आउने घट्यात्मक फल
१	+ ५	१५	− ५
२	१०	१६	१०
३	१५	१७	१५
४	१९	१८	१९
५	२२	१९	२२
६	२४	२०	२४
७	२५	२१	२५
८	२४	२२	२४
९	२२	२३	२२
१०	१९	२४	१९
११	१५	२५	१५
१२	१०	२६	१०
१३	५	२७	५
१४	+ ०	२८=०	− ०

विश्वनाथको उदाहरण

पिण्ड: १७।१८।४२। इष्टतिथि १५ युक्त: ३२।१८।४२। चक्राधिकत्वादष्टावशत्या तष्ट: कृत: ४।१८।४२। अत्र दशवेदयोर्गोचन्द्रा इत्युक्तत्वात् पिण्डघट्य एकोनविंशति: १९। ऊर्ध्वाङ्कस्य प्रथमचतुर्दशमध्ये स्थितत्वाद् धनम् । अथ पिण्डघटीस्फुटीकरणम् । अग्रिमपिण्डघट्य: २२। आसामन्तरम् ३। अनेन पिण्डाध:स्थघटिकादि १८।४२ गुणितम् ५६।६। षष्टिभक्तं फलम् ०।५६। अग्रिमस्या ऽधिकत्वाद् धनम् । अनेन संस्कृता जाता: स्पष्टा: पिण्डघटिका धनसंज्ञका: १९।५६।

४ प्रक्रमअनुसार १७ पिण्ड १८ घडी ४२ पला आएको छ। इष्टतिथि पूर्णिमाको सङ्ख्या १५ भएकोले १५ लाई पिण्डको प्रथमसङ्ख्या १७ सा जोड्दा पिण्ड ३२।१८।४२ हुन आयो। यहाँ पिण्डको सङ्ख्या ३२ पिण्डको चक्रसङ्ख्या २८ भन्दा बढ्ता भएकोले ३२ लाई २८ ले

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

तष्ट गर्दा (२८ ले भाग लिई शेष मात्र लिँदा) ४ बाँकी रह्यो। यस कारण ४ पिण्ड १८ घडी ४२ पला भयो।

२ कोष्ठअनुसार

५ पिण्डको फल	+ २२
४ पिण्डको फल	+ १९
अन्तर	+ ३

६० घडीले त ३ अन्तर पाइन्छ भने १८ घडी ४२ पलाले कति अन्तर पाइएला भनी त्रैराशिक गर्दा

१८।४२
×३
५६।६

घडी पला
६०) ५६।६ (०। ५६
५ ६०
३३६०
+ ६
३३६६
३००
३६६
३६०
६

घडी पला
१९।
+ ०। ५६
१९। ५६

यस कारण पिण्डको पला धनात्मक १९ घडी ५६ पला भयो।

८ प्रक्रम– इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याउने रीति

वारेषु तिथिर्देया हेया नाडीषु जायते मध्या।
रविजापिण्डफलाभ्यां सुसंस्कृता स्पष्टतां याति ॥७॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पदार्थ-

वारेषु= वारको सङ्ख्यामा । तिथिः= तिथिको सङ्ख्या । देया= जोड्नू । नाडीषु= घडीको सङ्ख्यामा । तिथिः= तिथिको सङ्ख्या । हेया= घटाउनू । मध्या= तिथिको मध्यमसमाप्तिकाल । जायते= हुन्छ ।:(सा= त्यो तिथिको सो मध्यमसमाप्तिकाल)। रविजापिण्ड-फलाभ्याम् = सूर्यफल र पिण्डफलले । सुसंस्कृता= संस्कार गरिएको छँदो । स्पष्टताम् = स्पष्ट हुन । याति= पुग्दछ ।

भावार्थ-

२ प्रक्रमअनुसार आएको वार घडी पला लेखी वारको सङ्ख्यामा इष्ट तिथिको सङ्ख्या जोड्नू । घडीको सङ्ख्याबाट इष्टतिथिको सङ्ख्या घटाउनू । आएको वारादि इष्ट तिथिको समाप्तिकाल हुन्छ ।।यो समाप्तिकाल मध्यम हुन्छ । ५ प्रक्रमअनुसार आएको सूर्यको घट्यादि फल मध्यम तिथिको घट्यादिमा धन भए जोड्नू, ऋण भए घटाउनू, यसै गरी ७ प्रक्रमअनुसार आएको पिण्डको घट्यादि फल पनि त्यसमा धन भए जोड्नू, ऋण भए घटाउनू, इष्ट तिथिको स्पष्ट समाप्तिकाल आउँछ ।

विश्वनाथको उदाहरण

वारादिकम् ४।३५।६। वारास्तिथि१५युक्ताः १९। नाडीषु ३५हीनास्तथा कृते जातम् १९।२०।६। वाराः सप्ततष्टा जाता मध्यमा तिथिः ५।२०।६। रविनाडी ८।१६ हीना ५।११।५०। पिण्डघटी१९।५६युक्ता जाता स्पष्टा तिथिः ५।३१।४६।

२ प्रक्रमअनुसार आएको कार्तिकशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भकाल

वार	घडी	पला
४।	३५।	६

इष्ट तिथि १५ भएकोले

	वार	घडी	पला
	४।	३५।	६
+	१५।	-१५	
इष्ट तिथिको समाप्तिकाल	१९।	२०।	६

वारको सङ्ख्या ७ भन्दा बढ्ता भएकोले त्यसलाई ७ ले तष्ट गर्दा

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

		वार	घडी	पला
कार्तिकशुक्ल पूर्णिमाको मध्यम समाप्तिकाल		५।	२०।	६
५ प्रक्रमअनुसार आएको सूर्यको फल	−		८।	१६
		५।	११।	५०
७ प्रक्रमअनुसार आएको पिण्डको फल	+		१९।	५६
		५।	३१।	४६

यताबाट कार्तिकशुक्ल पर्णिमाको समाप्ति बृहस्पतिवार ३१ घडी ४६ पलामा हुने भयो ।

९ प्रक्रम– इष्ट तिथिको नक्षत्र तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति

स्याद् भं केवलयोस्तिथिध्रुवभयोर्योगे तिथेर्नाडिका
युक्ता व्यङ्गलवै द्विर२निघ्नतिथिना व्यस्तार्कजासंस्कृताः ।
नाडीभिर्ध्रुवभस्य चेद् न वियुतास्तद्हीनषष्टय६०न्विताः
सैक १ भं घटिका वियत्षड६०धिकाः षष्टयू६०निता व्येक१भम् ।।८।।

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रगृहणानयनाधिकार)

पदार्थ–

केवलयोः= निरवयव । तिथिध्रुवभयोः= तिथि र नक्षत्रध्रुवको । योगे= जम्मा । (कृते सति= गरे छँदामा) । भम् = नक्षत्र । स्यात् = हुन्छ । तिथेः= तिथिको । नाडिकाः= घडी । व्यङ्कलवद्विनिघ्नतिथिना= आफ्नो छैटौँ भाग घटेको द्विगुणित तिथिले। युक्ताः= जोडिएका। (कार्याः= गर्नू)। व्यस्तार्कजासंस्कृताः=सूर्यका फल उल्टो संस्कार गरिएका। (कार्याः= गर्नू)। ध्रुवभस्य=नक्षत्रध्रुवको। नाडीभिः= घडीले । वियुताः=घटेका । (कार्याः= गर्नू) । न वियुताः चेत्= घटेनन् भने। तद्धीनषष्ट्यन्विताः= ती घडी घटेका ६० घडीले जोडिएको। (कार्याः= गर्नू)। तदा = त्यस अवस्थामा) । भम् = नक्षत्र । सैकम् = एक जोडिएको (कार्यम् =गर्नू)। घटिकाः= नक्षत्र घडी। वियत्षडधिकाः= ६० भन्दा बढ्ता भएमा । षष्टयूनिताः = ६० घटेका । (कार्याः= गर्नू । तदा= त्यस अवस्थामा)। व्येकभम् = नक्षत्र १ घटेको ।(कार्यम्= गर्नू) ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पूर्णिमा ११ वर्ष

भावार्थ–

नक्षत्रध्रुवको नक्षत्रसङ्ख्यामा इष्ट तिथिको सङ्ख्या जोड्नू, इष्ट दिनका नक्षत्र आउँछ। नक्षत्रको सङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भएमा त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्नू। इष्ट तिथिको सङ्ख्यालाई २ ले गुनी गुणनफललाई ६ ले भाग लिई लब्धिलाई गुणनफलबाट घटाउनू। शेष घडी पला हुन्छ। तिथिको घडी पलामा यो शेष घडी पला जोड्नू। योगफलमा ५ प्रक्रम-अनुसार सूर्यको फल उल्टो संस्कार गर्नू अर्थात् धन भए घटाउनू, ऋण भए जोड्नू। यति गरेर आएको फल पहिलो फल कहाउँछ। पहिलो फलको घडी पलाबाट नक्षत्रध्रुवको घडी पला घटाउनू। शेष इष्ट नक्षत्रको घडी पला हुन्छ। केही गरी पहिलो फलको घडी पलाबाट नक्षत्रध्रुवका घडी पला नघटेमा नक्षत्रध्रुवका घडी पलालाई ६० घडीबाट घटाई शेषलाई पहिलो फलमा जोड्नू। यस अवस्थामा नक्षत्रको सङ्ख्या १ बढ्ता हुन्छ। नक्षत्रको घडी ६० भन्दा बढ्ता हुन आएमा त्यस घडीको सङ्ख्याबाट ६० घटाउनुपर्छ। त्यस अवस्थामा नक्षत्रको सङ्ख्या १ कम हुन्छ।

विश्वनाथको उदाहरण

भध्रुवकः १४। इष्टतिथिः १५। अनयोर्योगः २९। सप्तविंशति२७तष्टो जातं २ भरणीनक्षत्रम्। तिथिघटिकाः ३१।४६। तिथि१५द्विनिघ्नी ३०। स्वाङ्गलव५हीना २५। अनेन तिथिघटिका युक्ताः ५६।४६। अर्कजा घटी ऋणम् ८।१६। व्यस्त इत्युक्तत्वाद् धनं कृत्वा ६५।२। नक्षत्रध्रुवनाडी३९।१६भि-र्वियुता जाता नक्षत्रघटिकाः २५।४६।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव १४ नक्षत्र ३९ घडी १६ पला आएको छ।

निरवयव नक्षत्रसङ्ख्या १४ भयो। इष्टतिथि पूर्णिमा हुनाले तिथिसङ्ख्या १५ भयो। १४+१५=२९। नक्षत्रसङ्ख्या २९ भयो। नक्षत्रसङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भएकोले त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्दा २ बाँकी रह्यो। यस कारण इष्ट दिनको नक्षत्र भरणी भयो।

इष्टतिथि १५
×२
———
३०

६) ३० (५
३०
———

३०−५=२५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

८ प्रक्रमअनुसार आएको इष्टतिथिको वारादि

	वार	घडी	पला
	५।	३१।	४६
+		२५।	
	५।	५६।	४६

५ प्रक्रमअनुसार सूर्यको फल ८ घडी १६ पला ऋणात्मक आएको छ। उल्टो संस्कार गर्नू भनेकोले ऋणलाई जोड्नुपर्‍यो।

		वार	घडी	पला
		५।	५६।	४६
	+		८।	१६
		५।	६५।	२
नक्षत्रध्रुवको अवयव =	−		३६।	१६
		५।	२५।	४६

यताबाट बृहस्पतिवार २५ घडी ४६ पलामा भरणीको समाप्ति हुने देखियो।

१० प्रक्रम – इष्ट तिथिको योग तथा त्यसको समाप्तिकाल ल्याउने रीति

सूर्यभेन्दुभयुतिर्भवेद् युतिस्तद्घटीविवरमत्र नाडिकाः।
चेद् द्युभेऽल्पघटिकास्तदा सकु१र्योगकोऽस्य घटिकाः खषट्६०च्युताः ॥९॥

(गृहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदाथ–

सूर्यभेन्दुभयुतिः = सूर्यनक्षत्र र चन्द्रनक्षत्रको योगफल। युतिः = योग। भवेत् = हुन्छ। तद्घटीविवरम् = सूर्यनक्षत्रको घट्यादि र चन्द्रनक्षत्रको घटयादिको अन्तर। अत्र = यहाँ (योगमा)। नाडिकाः = घडी। (स्युः = हुन्छन्)। द्युभे = चन्द्रनक्षत्रमा। अल्पघटिकाः = थोरै घडी। स्युः चेद् = भए भने। तदा = त्यस बखत। योगकः = योग। सकुः = १ जोडिएको। (कार्यः = गर्नू)। अस्य = योगका। घटिकाः = घडी। खषट्च्युताः = ६० घडीबाट घटेका। (कार्याः = गर्नू)।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

भावार्थ-

सूर्यनक्षत्रको सङ्ख्या तथा त्यस दिनको नक्षत्रसङ्ख्याको योग गर्नू । योगफल त्यस तिथिको योग हुन्छ । योगको सङ्ख्या २७ भन्दा बढ्ता भएमा त्यसलाई २७ ले तष्ट गर्नू । सूर्यनक्षत्रको घट्यादि र त्यस दिनको नक्षत्रको घट्यादिको अन्तर गर्नू, शेष त्यस दिनको योगको घट्यादि हुन्छ । सूर्यनक्षत्रको घट्यादिभन्दा त्यस दिनको नक्षत्रको घट्यादि थोरै हुन आएमा अघि आएको योगमा १ बढाउनुपर्छ । अघि आएको शेष घट्यादिलाई चाहिँ ६० घडीबाट घटाउनुपर्छ ।

विश्वनाथको उदाहरण

सूर्यभम् १५। चन्द्रभम् २। अनयोर्योग: १७ । जातो व्यतीपातयोग: । अथ घटिकानयनम् । सूर्यनक्षत्रघटिका: ३६।०। चन्द्रनक्षत्रघटिका: २५।४६। अनयोरन्तरे जाता योगघटिका: १०।१४। अत्र दिननक्षत्रघटिका: सूर्यनक्षत्रघटिकातोऽल्पा: सन्ति इति कारणात् । योगाङ्क एकयुक्तो योगो जातो वरीयान् योग: । पूर्वानीतघटिका: १०।१४। खषट्च्युता जाता: परिघयोगस्य घटिका: ४९।४६।

सूर्यनक्षत्र

नक्षत्र	घडी	पला	
१५।	३६।	०	(६ प्रक्रममा आएको)

चन्द्रनक्षत्र (दिननक्षत्र)

नक्षत्र	घडी	पला	
२।	२५।	४६	(६ प्रक्रममा आएको)

सूर्यनक्षत्र	१५
त्यस दिनको नक्षत्र	+ २
	१७ त्यस दिनको योग १७ (व्यतीपातयोग)

	घडी	पला
सूर्यनक्षत्रको	३६।	०
त्यस दिनको नक्षत्रको	− २५।	४६
	१०।	१४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यहाँ सूर्यनक्षत्रको घट्यादिभन्दा त्यस दिनको नक्षत्रको घट्यादि थोरै छ । यस कारण योगको सङ्ख्या १७ मा १ जोड्दा १८ वरीयान् हुने भयो ।

	घडी	पला
	६० ।	०
अघि आएको योगको	– १० ।	१४
	४९ ।	४६

यस कारण त्यस दिनको योग वरीयान् हुने भयो तथा परिघयोगको ४९ घडी ४६ पला हुने भयो ।

११ प्रक्रम– राश्यादि स्पष्टसूर्य ल्याउने रीति

वेद४घ्नगो९हृद् रविभुक्तधिष्ण्यं
तिथ्यन्तजोऽर्को गृहपूर्वकः स्यात् . . . ॥११॥

(ग्रहलाघव पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकार)

पदार्थ–

रविभुक्तधिष्ण्यम् =सूर्यले भोग गरेको नक्षत्र । वेदघ्नगोहृत् =४ ले गुनी ९ ले भाग लिइएको । (कार्यम् = गर्नू)। तिथ्यन्तजः = तिथ्यन्तकालका । गृहपूर्वकः = राश्यादि । अर्कः = सूर्य । स्यात् = हुन्छन् ।

भावार्थ–

६ प्रक्रमबाट आएको सूर्यको स्पष्ट नक्षत्रलाई ४ ले गुनी ९ ले भाग लिनू , तिथ्यन्तकालका राश्यादि स्पष्टसूर्य हुन्छन् ।

विश्वनाथको उदाहरण

रविभुक्तधिष्ण्यम् १५।३६।० वेद४घ्नम् ६२।२४।० नवभक्तं फल राशयः ६।
शेषम् ८।२४।०। त्रिंशद्गुणम् २५२।०।०। नवभक्तं फलं भागाः २८।
शेषम् ०।०। षष्टिगुणम् ०।० नवभक्तं फलं कला ०। एवं विकला ०। एवं

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

जातस्तिथ्यन्तकाले राश्यादिः सूर्यः ६।२८।०।०।

६ प्रक्रमबाट आएको

	नक्षत्र	घडी	पला
स्पष्ट सूर्यनक्षत्र	१५।	३६।	०

```
न.  घ.  प.
१५।  ३६। ०
       × ४
─────────────
६०। १४४। ०
 २     २४
───
६२
```

६२।२४। ०

```
             राशि  अंश
६ ) ६२।२४ (   ६।   २८
   ५४
   ───
    ८।२४
   × ३०
   ──────
   २४०।७२०
    १२
   ──────
   २५२।०
    १८
    ──
     ७२
     ७२
   ────
```

यस कारण

रा.	अं.	क.	वि.	
६।	२८।	०।	०	स्पष्टसूर्य

२ उदाहरण

वि. सं. २०३५ फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमा मङ्गलवारको पञ्चाङ्ग ल्याइन्छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।

```
वि. सं. २०३५
      - १३५
शाके  १९००
      - १४४२
  ११ ) ४५८ वर्षगण ( ४१ चक्र
       ४४
        १८
        ११
         ७ शेष
       × १२
        ८४
गतमास  + ११
सौरमासगण ९५
अधिमास  +  ५
चान्द्रमासगण ( मासगण ) १००
```

चैत्र	१	४१ चक्र
वैशाख	२	× २
ज्येष्ठ	३	८२
आषाढ	४	+ १०
श्रावण	५	९२
भाद्र	६	+ ९५ सौरमासगण
आश्विन	७	३३) १८७ (५ अधिमास
कार्तिक	८	१६५
मार्ग	९	२२
पौष	१०	
माघ	११	

यस वर्ष अधिमास परेको छैन ।

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पूर्णिमा ११ वर्ष

दिन
२) १०० (५०
१००

मासगण दिन १००
\+ ५०
१५० पहिलो फल

घडी
१५० दोस्रो फल

घ. प.
३) १०० (३३। २० तेस्रो फल
९
१०
९
१
× ६०
१) १
× २०
२०
३०

दिन घडी पला
५। ६। ३६
× ४१ चक्र
२०५। ३६६। १४७६
६ २४ ३६
२११ ३६३
३३
२११। ३३। ३६ चौथो फल

	दिन	घडी	पला
पहिलो फल	१५०		
दोस्रो फल		१५०	
तेस्रो फल		३३।	२०
चौथो फल	२११।	३३।	३६
पाँचौँ फल	२।	३	
	३६३।	२१६।	५६

क्षेपक

३ ३६
३६६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	वार	घडी	पला
	२।	३६।	५६
काठमाडौँको रेखान्तर +		१।	६
	२।	४१।	५

यताबाट फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्‌को प्रारम्भ सोमवार ४१ घडी ५ पलाउप्रान्त हुने देखिन्छ । यो मध्यममान हो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

	न.	घ.	प.	
	०।	७।	२८	
			× ४१	चक्र
	०।	२८७।	११४८	
		१९	८	
		३०६		
	५।	६।	८	
क्षेपक		+ ४८।		
	५।	५४।	८	पहिलो फल

	न.	घ.	प.	
	२७।			
−	५।	५४।	८	
	२१।	५।	५२	दोस्रो फल

न.	घ.	
२।	११	
	× १००	मासगण
२००।	११००	
१८	२०	
२१८		
२१८।	२०	तेश्रो फल

	न.	घ.	प.
दोस्रो फल	२१।	५।	५२
तेस्रो फल	२१८।	२०	
	२३९।	२५।	५२

२७) २३९ (८
 २१६
 २३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

न. घ. प.
२३। २५। ५२ नक्षत्रध्रुव

यताबाट फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भकालमा तेइसौँ नक्षत्र धनिष्ठा सिद्धिई चौबीसौँ नक्षत्र शतभिषक्को २५ घडी ५२ पला बितेको देखिन्छ।

यो मध्यममान हो।

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड (चन्द्रकेन्द्र) ल्याइन्छ।

पिण्ड	घडी	पला	
२१।	५।	६	
		× ४१	चक्र
८६१।	२०५।	३६६	
३	६	६	
८६४	२११		
	३१		
८६४।	३१।	६	पहिलो फल

१०० मासगण
× २
२००

२) १०० मासगण (५० -
१००

पिण्ड घडी
२००। ५० दोस्रो फल

	पिण्ड	घडी	पला	
पहिलो फल	८६४।	३१।	६	
दोस्रो फल	२००।	५०		
तेस्रो फल	१४।	६		क्षेपक
	१०७६।	३०।	६	
	१५।	३०।	६	

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu


```
२८ ) १०७६ ( ३८
      ८४
     ----
      २३६
      २२४
     ----
       १५
```

पिण्ड	घडी	पला
१५।	३०।	६

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

```
इष्टतिथि  १५
           ×४
          ----
   १२ )  ६० ( ५
          ६०
         ----
```

```
   ६०
 + ५
 ----
   ६५
```

न.	घ.	प.	
२३।	२५।	५२	नक्षत्रध्रुव
+ १।	५।		
२४।	३०।	५२	मध्यम सूर्यनक्षत्र

यताबाट चौबीसौँ नक्षत्र शतभिषक् बिती पच्चीसौँ नक्षत्र पूर्वभाद्रको ३० घडी ५२ पला- मा सूर्य बसेका देखिन्छन् ।

यो मध्यम गणना हो ।

अब सूर्यनक्षत्र स्पष्ट गरिन्छ ।

१ कोष्ठबाट

उत्तरभाद्र नक्षत्रको सूर्यको घडी	+	१०
पूर्वभाद्र नक्षत्रको सूर्यको घडी	+	६
अन्तर	+	१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६० : १ : : ३०।५२ :क

$$\frac{१ \times (३०।५२)}{६०} = \frac{३०।५२}{६०} = \overset{घ.}{०।} \; \overset{प.}{३१}$$

```
                         घ,  प.          घ.  प.
६० ) ३०।५२ ( ०। ३१                         ६।
   × ६०                               +  ०।  ३१
     १८००                              ६।  ३१  सूर्यफल धन
   +   ५२
     १८५२
     १८०
       ५२
```

न.	घ.	प.	
२४।	३०।	५२	मध्यम सूर्यनक्षत्र
+	६।	३१	सूर्यफल
२४।	४०।	२३	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

७ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छ ।

	पिण्ड	घडी	पला
४ प्रक्रमअनुसार आएको	१५।	३०।	६
इष्टतिथि	+ १५		
	३०।	३०।	६
	− २८।		
	२।	३०।	६

२ कोष्ठबाट

पिण्ड	फल घडी
३	+ १५
२	+ १०
अन्तर	+ ५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६०: ५ :: ३०१६ :क

$$\frac{५ \times (३०१६)}{६०} = \frac{३०१६}{१२} = २।\ ३१ \quad (\text{घ. प.})$$

```
              घ.  प.
१२) ३०१६ ( २।  ३१
     २४
     ──
      ६
     ६०
     ──
    ३६०
+     ६
   ────
    ३६६
    ३६
   ────
      ६
```

	घ.	प.	
	१०।		
+	२।	३१	
	१२।	३१	पिण्डफल धन

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

		वा.	घ.	प.
२ प्रक्रमअनुसार आएको फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भको		२।	४१।	५
इष्टतिथि	+	१५।	–	१५
		१७।	२६।	५
फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमाको समाप्तिकाल मध्यममानले)		३।	२६।	५
६ प्रक्रमबाट आएको सूर्यफल	+		६।	३१
७ प्रक्रमबाट आएको पिण्डफल	+		१२।	३१
		३।	४८।	७

यताबाट फाल्गुनशुक्ल पूर्णिमाको समाप्ति मङ्गलवार ४८ घडी ७ पलामा हुने देखियो ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रसाधन गरिन्छ ।

	न.	घ.	प.	
नक्षत्रध्रुव	२३।	२५।	५२	३ प्रक्रमबाट आएको

नक्षत्र २३
तिथि १५
२७) ३८ (१
२७
११

∴ पूर्वफाल्गुनी भयो ।

तिथि १५ × २ = ३०; ६) ३० (५, ३०

३० − ५ = २५

	वा.	घ.	प.	
पूर्णिमा तिथिको	३।	४८।	७	८ प्रक्रमबाट आएको
+		२५।		
	३।	७३।	७	

	घ.	प.	
सूर्यफल	६।	३१	धन

सूर्यफल धन आएको छ । यहाँ उल्टो संस्कार गर्नुपर्ने हुनाले ऋण भयो ।

	वा.	घ.	प.
	३।	७३।	७
सूर्यफल −		६।	३१
	३।	६३।	३६
नक्षत्रध्रुवको −		२५।	५२
	३।	३७।	४४

फल्गुनी नक्षत्रको समाप्ति मङ्गलवार ३७ घडी ४४ पलामा हुने भयो ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१० प्रक्रमअनुसार योगसाधन गरिन्छ ।

	न.	घ.	प.	
सूर्यनक्षत्र	२४।	४०।	२३	६ प्रक्रमअनुसार आएको
चन्द्रनक्षत्र	११।	३७।	४४	६ प्रक्रमअनुसार आएको

सूर्यनक्षत्र २४
चन्द्रनक्षत्र + ११
२७) ३५ (१
२७
८

आठौँ योग अर्थात् धृति आयो ।

	घडी	पला
सूर्यनक्षत्रको	४०।	२३
चन्द्रनक्षत्रको -	३७।	४४
इष्टयोगको घडी पला	२।	३९

यहाँ सूर्यनक्षत्रको घडीभन्दा चन्द्रनक्षत्रको घडी थोरै छ । यस कारण योगमा १ बढाउनुपऱ्यो । यस कारण ८+१=९। नवौँ योग शूल हुने भयो ।

	घ.	प.
	६०।	
अघि आएको योगको घडी पला	- २।	३९
	५७।	२१

यस कारण इष्ट तिथिको योग शूल तथा त्यसपछिको गण्डको योग ५७ घडी २१ पला हुने भयो।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्ट सूर्य ल्याइन्छन् ।

	न.	घ.	प.	
६ प्रक्रमअनुसार	२४।	४०।	२३	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

न. घ. प.
२४। ४०। २३
× ४

९६। १६०। ९२
२ १ ३२
९८ १६१
४१
९८। ४१। ३२

रा. अं. क. वि.
९) ९८।४१।३२ (१०। २८। ५८। २६
९०
८।४१।३२
× ३०
२४०।१२३०।९६०
२०। १६ ०
२६०।१२४६
४६
२६०। ४६। ०
१८
८०
७२
८।४६
× ६०
४८०
+ ४६
५२६
४५
७६
७२
४
× ६०
३) ४
× २०

८०
६
२०
१८
२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	१०।	२८।	५८।	२७

सूचना–

माथि ५४ पृष्ठमा

यस कारण त्यस दिनको योग वरीयान् हुने भयो तथा परिघ योगको ४६ घडी ४६ पला हुने भयो

लेखिएको छ- ।

यसको सट्टा

यस कारण त्यस दिनको योग वरीयान् हुने भयो, वरीयान् योगको ४६ घडी ४६ पला हुने भयो

पढ्नु उचित देखिन्छ ।

माथि ६४ पृष्ठमा

यस कारण इष्ट तिथिको योग शूल तथा त्यसपछिको गण्डको योग ५७ घडी २१ पला हुने भयो

लेखिएको छ ।

यसको सट्टा

यस कारण त्यस दिनको योग शूल हुने भयो, शूलं योगको ५७ घडी २१ पला हुने भयो

पढ्नु उचित देखिन्छ ।

✲

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

नेपालखाल्डोमा पाल्पाली राजा मुकुन्द सेनको हमलासम्बन्धी दिनका गणना

– नयराज पन्त

सहायक – दिनेशराज पन्त

सम्वत् ६४५। माघकृष्ण ।। षष्टमीं सोमवार थ्व कोन्हु, थंक्वाठ सिंक्वाठ अग्लगाम मि चोको,

(केसरपुस्तकालय ३६६ सङ्ख्यामा रहेको नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण षष्ठी सोमवार यस दिन थानकोट, सिंक्षाठ, अग्लगाममा आगो लगाइयो ।]

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।[१]

ने. सं.   ६४५
         + ८३६

वि. सं.   १५८१
         – १३५

शाके   १४४६
         – १४४२

वर्षगण   ४

११) ४ (० चक्र
       ०
       ४ शेष

---

१ यस लेखमा प्रक्रम भनेर माथि प्रकाशित ग्रहलाघवको पञ्चाङ्गचन्द्रग्रहणानयनाधिकारअनुसार पञ्चाङ्ग ल्याउने रीतिनामक निबन्धका प्रक्रम सम्झनुपर्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	४	
×	१२	
	४८	
+	११	गतमास
	५९	सौरमासगण
+	२	अधिमास
	६१	चान्द्रमासगण (मासगण)

	चैत्र	१
	वैशाख	२
	ज्येष्ठ	३
	आषाढ	४
	श्रावण	५
अधिक	भाद्र	६
	भाद्र	७
	आश्विन	८
	कार्तिक	९
	मार्ग	१०
	पौष	११

० चक्र
×२
०

५९
+ १०
३३) ६९ (२ अधिमास
६६
३ अधिशेष

शाके १४४६ मा भाद्रमा अधिमास परेको थियो। यो कुरो वेङ्कटेश केतकरले दिएको अधिमासक्षयमाससारणीबाट बुझिन्छ।

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ।

दि. घ.
२) ६१ (३०। ३०
६०
१
× ६०
१) १
× ३०
३०
३०

	दि.	घ.	
	६१।		
+	३०।	३०	
	९१।	३०	पहिलो फल

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पूर्णिमा ११ वर्ष

```
        दि.  घ.
३ ) ६१ (२०।  २०    तेस्रो फल
    ६
    १
  × ६०
  १ )१
   × २०
     २०
     २०
```

	दि.	घ.	प.	
पहिलो फल	६१।	३०		
दोस्रो फल		६१।	३०	
तेस्रो फल		२०।	२०	
चौथो फल	०।	०।	०	
पाँचौँ फल	२।	३।		क्षेपक
	६३।	१४४।	५०	
	२।	२४		
	६५			
	४।	२४।	५०	

	वा.	घ.	प.
	४।	२४।	५०
काठमाडौँको रेखान्तर +		१।	६
	४।	२५।	५६

यति गणनाबाट वि. सं. १५८१ माघशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ बुधवार २५ घडी ५१ पलामा हुने देखियो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu


```
     न.   घ.
     २७।
   -      ।४८
   २६।  १२

 न.    घ.
 २।    ११
    ×  ६१   मासगण
 १२२।  ६७१
  ११    ११
 १३३
  २५।   ११

       न.    घ.
       २५।   ११
    +  २६।   १२
       ५१।   २३
```

```
२७ ) १३३ ( ४
     १०८
      २५
```

२४।२३ माघशुक्ल प्रतिपद्‌को प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड ल्याइन्छ।

```
       ६१ मासगण
     × २
     १२२।
            ३०।    ३०
     १२२।   ३०।    ३०
क्षेपक +  १४।     ६
     १३६।   ३६।    ३०
```

```
          घ.   प.
२ ) ६१ (३०। ३०
    ६
    १
  × ६०
 १६) १
  × ३०
    ३०
    ३०
```

पि.	घ.	प.	
२४।	३६।	३०	माघशुक्ल प्रतिपद्‌को प्रारम्भको पिण्ड

```
२८ ) १३६ ( ४
     ११२
      २४
```

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि माघकृष्ण ६

```
        ६
   +   १५
   -------
       २१    इष्टतिथि
   ×    ४
   -------
१२ ) ८४ ( ७
   +  ७
   -------
      ९१
     १।३१
```

	न.	घ.	प.	
	२४।	२३		नक्षत्रध्रुव
+	१।	३१		
	२५।	५४		सूर्यको मध्यम नक्षत्र
+		१०।	५४	सूर्यफल
	२६।	४।	५४	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

```
 ११        ६० ) ५४ ( ०।५४      घ.    प.
 १०                            १०।
 ---                     +          ।५४
  १                            ---------
                               १०।   ५४    सूर्यफल धन
```

७ प्रक्रमअनुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

	पि.	घ.	प.
	२४।	३९।	३०
इष्टतिथि +	२१।		
	४५।	३९।	३०
	– २८।		
पिण्ड	१७।	३९।	३०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२ कोष्ठबाट

```
 १६
 १५
 ───
  ४
```

$$\frac{(३६।३०)४}{६०} = \frac{३६।३०}{१५}$$

```
१५ ) ३६।३० ( २।३८                 १५।
     ३०                        + २।३८
     ────                        ──────
      ६।३०                       १७।३८   पिण्डफल ऋण
   ×    ४
   ─────────
     ३६। १२०
      २   ०
     ────
     ३८
```

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

		वा.	घ.	प.
		४।	२५।	५६
इष्टतिथि	+	२१।	− २१	
		२५।	४।	५६
सूर्यफल	+		१०।	५४
		२५।	१५।	५३
पिण्डफल	−		१७।	३८
		२४।	५८।	१५
		३।	४८।	१५

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४५ को माघकृष्ण षष्ठी मङ्गलवार पर्ने देखियो। परन्तु अभिलेखमा सोमवार भनी लेखिएको छ । यस कारण सो अभिलेखको लेख अशुद्ध हो वा हाम्रो गणना अशुद्ध हो भनी शङ्का उठ्यो। त्यसको निर्णयको लागि अर्को प्रकारबाट गणना गरिन्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

वेङ्कटेश केतकरको भारत र बाहिरका कालगणनाअनुसार

शाके	तिथि	वार	चन्द्रकेन्द्र	सूर्यकेन्द्र	
१४२२	२७. ०९३	६. ११८	२४८. ०६	२८०. ६०	३ कोष्ठ
२४	२५. ५५६	२. २१०	५०. २७	०. ००	४ कोष्ठ
१४४६	२२. ६४९	१. ३२८	२९८. ३३	२८८. ६०	
	. ३५१	. ३४६	४. ४९८	. ३४६	
	२३. ०००	१. ६७४	३०२. ८२८	२८८. ९४६	
	३००	१. ३०६	२५८. १७	२९१. ०५	५ कोष्ठ
	२०	५. ६८७	२५७. २१	१९. ४०	५ कोष्ठ
	८	०. ८७५	१०२. ८८	७. ७६	५ कोष्ठ
	३५१	२. ५४२	९२१. ०८८	५९९. १५६	
	सूर्यमन्दफल	+ . १५३	- ७२०	- ३६०	
		२. ६९५	२०१. ०८८	२३९. १५६	
	चन्द्रमन्दफल	- . १५०	+ १. ८६७		
		२. ५४५	२०२. ९५५		

१ − .६४९ = .३५१

६४०००) ३५१ (.००५
३२०
३१

.३५१ − .००५ = .३४६

.३४६ × १३ = ४ .४९८

६ कोष्ठबाट

.१५५ − .१५३ = .००२

.१५६ × .००२ = .०००३१२

.१५३
× १२.२
३०६
३०६
१५३
१. ८६६६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

७ कोष्ठबाट

```
  .१५०          .६५५
- .१४४        × .००६
  .००६        .००५७३०

  .१४४
+ .००६
  .१५०
```

यताबाट गणना गर्दा

ने. सं. ६४५ माघकृष्ण षष्ठी सोमवार परेको देखियो। यस कारण अभिलेखमा लेखिएको वार शुद्ध रहेछ, हाम्रै गणना अशुद्ध रहेछ भन्ने देखियो। यस कारण हाम्रो गणना कहाँ अशुद्ध भयो भन्ने कुरामा विचार गर्नुपर्‍यो।

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याउँदा अधिशेष ३ आएको छ। यताबाट वि. सं. १५८१ मा अधिमास परेपछि माघसम्म ३ महीना बितेछन् भन्ने मोटामोटी सूचना पाइन्छ। यस कारण आएका अधिमासभित्रै सो अधिमास परेको देखिन्छ। केतकरले वि. सं. १५८१ भाद्रमा अधिमास दिएका छन्। हामीले सो अधिमास पनि लिई गणना गरेका छौँ। यस कारण गणितबाट आएको अधिमास र सो अधिमाससमेत लिँदा अधिमास दोहोरो पर्न आयो। यस कारण अधिमासको सङ्ख्या २ लिने हो भने भाद्रको सो अधिमासलाई लिनु भएन, सो अधिमासलाई लिने हो भने अधिमाससङ्ख्या १ मात्र लिनुपर्ने भयो। जे भए पनि मासगण ६० हुने भयो।

मासगण ६०

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ।

```
       दि.              दि.
२) ६० (३०               ६०
   ६०                 + ३०
   ——                   ९०   पहिलो फल
```

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

घ.
३०) ६० (२० तेस्रो फल
६०

	दि.	घ.	प.
पहिलो फल	६०		
दोस्रो फल		६०	
तेस्रो फल		२०	
चौथो फल	०।	०।	०
पाँचौं फल	२।	३	क्षेपक
	६२।	११३।	०
	१	५३	
	६३		
	२।	५३।	०

		वा.	घ.	प.
		२।	५३।	०
काठमाडौँको रेखान्तर	+		१।	६
		२।	५४।	६

यति गणनाबाट वि. सं. १५८१ माघशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ सोमवार ५४ घडी ६ पलामा हुने देखियो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

न.	घ.
२७।	
−	।४८
२६।	१२

न.	घ.	
२।	११	
	× ६०	मासगण
१२०।,	६६०	
१११।	०	
१३१।		
२३।	०	

२७) १३१ (४
१०८
२३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	न.	घ.
	२३।	०
+	२६।	१२
	४६।	१२

२२। १२ माघशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड ल्याइन्छ ।

६० मासगण
× २
१२०।
+ ।३०
१२०।३०
क्षेपक + १४। ६
१३४।३६

घ.
२) ६० (३०
६०

२८) १३४ (४
११२
२२

पि.	घ.	
२२।	३६	पिण्ड

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि माघकृष्ण ६

६
+ १५
इष्टतिथि २१
× ४
१२) ८४ (७
+ ७
६१

१। ३१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

न.	घ.	प.	
२२।	१२		नक्षत्रध्रुव
+ १।	३१		
२३।	४३		
+	८।	४३	सूर्यफल
२३।	५१।	४३	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

$$\begin{array}{r} ६ \\ - ८ \\ \hline १ \end{array}$$

६०) ४३ (०।४३

घ.	प.	
८।		
+	।४३	
८।	।४३	सूर्यफल धन

७ प्रक्रमअनुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

	पि.	घ.
	२२।	३६
इष्टतिथि	+ २१।	
	४३।	३६
	− २८।	
पिण्ड	१५।	३६

२ कोष्ठबाट

$$\begin{array}{r} १० \\ - ५ \\ \hline ५ \end{array}$$

$$\frac{३६ \times ५}{६०} = \frac{३६}{१२}$$

१२) ३६ (३।१५
    ३६
    ३
    × ६०
१) ३
× ५
    १५

५।	
+ ३।	१५
८।	१५ पिण्डफल ऋण

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ।

	वा.	घ.	प.
	२।	५४।	६
इष्टतिथि	+ २१। −	२१।	
	२३।	३३।	६
सूर्यफल	+	८।	४३
	२३।	४१।	५२
पिण्डफल	−	८।	१५
	२३।	३३।	३७
	२।	३३।	३७

यताबाट माघकृष्ण षष्ठीको समाप्ति सोमवार ३३ घडी ३७ पलामा हुने देखियो।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ।

	न.	घ.	प.	
६ प्रक्रमअनुसार	२३।	५१।	४३	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

न.	घ.	प.
२३।	५१।	४३
		× ४
९२।	२०४।	१७२
३।	२।	५२
९५।	२०६।	
	२६	
९५।	२६।	५२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

रा. अं. क. वि.
६) ६५।२६।५२ (१०। १८। ६। ३३
६
५।२६।५२
× ३०
३) ५।२६।५२
× १०
५०।२६०।५२०
४। ८। ४०
५४।२६८
२८
५४।२८।४०
५४
०।२८।४०
× ६०
१) ०।२८।४०
×२०
०।५६०।८००
१३। २०
०।५७३
६। ३३
६। ३३।२०

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	१०।	१८।	६।	३३

स्पष्टसूर्य १० राशि आएकाले सौरमानले फाल्गुन महीना देखिन्छ ।

भारत र बाहिरका कालगणनाअनुसार वि. सं. १५८१ (शाके १४४६) को फाल्गुन-सङ्क्रान्ति ल्याइन्छ ।

	शाके	तिथिशुद्धि	वार	
	१४४६	२२.६४६	१.३२८	पहिले आएको गणना
फाल्गुनसङ्क्रान्तिको क्षेपक		३०६.९३५	४.०८५	१३ कोष्ठ
		३२९.५८४	५.४१३	

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यताबाट वि. सं. १५८१ को फाल्गुनसङ्क्रान्ति बृहस्पतिवार माघशुक्ल द्वितीया, तृतीयातिर पर्ने देखियो ।

यस कारण माघकृष्ण षष्ठी सोमवार फाल्गुन १६ गते पर्नें भयो ।

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण (पूर्णान्तमानले फाल्गुनकृष्ण)

	गते	वार	तिथि	घडी	पला
फाल्गुन	१६	सोम	षष्ठी	३३।	३७

सम्वत् ६४५ ... माघकृष्ण ।। नवमी प्र दशमी मूलनक्षत्र बृहस्पतिवार् थ्व कोन्हु कितपुरी मी चोको्

(पूर्वोक्त नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण नवमीउप्रान्त दशमी मूलनक्षत्र बृहस्पतिवार यस दिन कीर्तिपुरमा आगो लमाइयो ।]

वि. सं. १५८१ माघशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ

सोमवार ५४ घडी ६ पलामा

न. घ.

२२। १२ नक्षत्रध्रुव

पि. घ.

२२। ३६ पिण्ड

} भरखर माथि ल्याइएका

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि माघकृष्ण ६

६
+ १५
इष्टतिथि २४
× ४
१२) ९६ (८
+ ८
१०४
१।४४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	न.	घ.	प.	
	२२।	१२		नक्षत्रध्रुव
+	१।	४४		
	२३।	५६		सूर्यको मध्यम नक्षत्र
+		८।	५६	सूर्यफल
	२४।	४।	५६	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

$$\frac{\begin{matrix}६\\८\end{matrix}}{१}$$

- ६०) ५६ (०।५६

	घ.	प.	
	८।		
+		५६	
	८।	५६	सूर्यफल धन

७ प्रक्रमअनुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

		पि.	घ.
		२२।	३६
इष्टतिथि	+	२४।	
		४६।	३६
	-	२८।	
पिण्ड		१८।	३६

२ कोष्ठबाट

$$\frac{\begin{matrix}२२\\१६\end{matrix}}{३} \qquad \frac{३६\times३}{६०} = \frac{३६}{२०}$$

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu


```
२० ) ३६ ( १।५७          १६।
     २०              + १।५७
     ──                ─────
     १६                २०।५७   पिण्डफल ऋण
   × ६०
     ──
   १ ) १६
   ×   ३
     ──
     ५७
```

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

	वा.	घ.	प.
	२।	५४।	६
इष्टतिथि +	२४।	- २४।	
	२६।	३०।	६
सूर्यफल +		८।	५६
	२६।	३८।	५
पिण्डफल -		२०।	५७
	२६।	१८।	८
	५।	१८।	८

यताबाट माघकृष्ण नवमीको समाप्ति बृहस्पतिवार १८ घडी ८ पलामा हुने भयो ।

६ प्रक्रमअनुसार नक्षत्र तथा नक्षत्रसमाप्तिकाल ल्याइन्छन् ।

न. घ.
२२। १२ नक्षत्रध्रुव

```
  २४ इष्टतिथि              न.
× २                        २२
६ ) ४८ ( ८              + २४
    ४८                    ──
  - ८                      ४६
    ──                  - २७
    ४०                    ──
                           १९   नक्षत्र ( मूल )
```

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

		वा.	घ.	प.
तिथिसमाप्तिकाल		५।	१८।	८
	+		४०	
		५।	५८।	८
सूर्यफल	−		८।	५६
		५।	४९।	१२
नक्षत्रध्रुवको घडी	−		१२	
		५।	३७	१२

यति गणनाबाट मूलनक्षत्रको समाप्ति बृहस्पतिवार ३७ घडी १२ पलामा हुने भयो।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ।

	न.	घ.	प.	
६ प्रक्रमअनुसार	२४।	४।	५६	= स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

न.	घ.	प.
२४।	४।	५६
		× ४
९६।	१६।	२२४
	३।	
	१९।	
९६।	१९।	४४

	रा.	अं.	क.	वि.
६) ९६। १९।४४ (	१०।	२१।	५।	४६

६
६। १९।४४
× ३०
१८०। ५७०।१३२०
 ६। २२। ०
१८६। ५९२
 ५२
१८६। ५२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu


```
 १८६।५२
 १८
 ──────
   ६
   ६
 ──────
   ५२
   ४५
 ──────
    ७
  ×६०
 ──────
३ ) ७
  ×२०
 ──────
   १४०
   १२
 ──────
    २०
    १८
 ──────
     २
```

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	१०।	२१।	५।	४७

वि. सं. १५८१ को फाल्गुनसङ्क्रान्ति बृहस्पतिवार माघशुक्ल द्वितीया, तृतीयातिर पर्छ। (माथिको गणना)

।यस कारण माघकृष्ण नवमीउप्रान्त दशमी बृहस्पतिवार फाल्गुन २२ गते पर्ने भयो ।

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण (पूर्णान्तमानले फाल्गुनकृष्ण)

	गते	वार	तिथि	घडी	पला	नक्षत्र	घडी	पला
फाल्गुन	२२	बृहस्पति	नवमी	१८।	८	मूल	३७।	१२

यति गणना तथा अभिलेखको वाक्यअनुसार वि. सं. १५८१ फाल्गुन २२ गते बृहस्पतिवार १८ घडी ८ पलाउप्रान्त ३७ घडी १२ पलाभित्रको कुनै समयमा मुकुन्दसेनको सेनाले कीर्तिपुरमा आगो लगाएको देखिन्छ। संभव छ, राति यो घटना भएको होला।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

सम्वत ६४६ फार्गुणकृष्ण ।। नवमी प्र दसमी पूर्वाषाढ प्र उत्राषाढ–नक्षत्र् बुधवार थ्व कुन्हु् मगल मुकुण्डसेन राजान कितपुरि तेर

(पूर्वोक्त नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५८२) फाल्गुनकृष्ण नवमीउप्रान्त दशमी पूर्वाषाढाउप्रान्त उत्तराषाढानक्षत्र बुधवार यस दिन मगर मुकुन्द सेन राजाले कीर्तिपुर जिते]

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।

ने. सं.		६४६
	+	९३६
वि. सं.		१५८२
	−	१३५
शाके		१४४७
	−	१४४२
वर्षगण		५

११) ५ (० चक्र

०

५

× १२

६०

+ ११ गतमास

७१ सौरमासगण

+ २ अधिमास

७३ चान्द्रमासगण (मासगण)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

चैत्र	१
वैशाख	२
ज्येष्ठ	३
आषाढ	४
श्रावण	५
भाद्र	६
आश्विन	७
कार्तिक	८
मार्ग	९
पौष	१०
माघ	११

० चक्र
× २
———
०

७१
+ १०
———
३३) ८१ (२ अधिमास
६६
———
१५

शाके १४४७ मा अधिमास परेको थिएन । यो कुरो वेङ्कटेश केतकरले दिएको अधिमास-क्षयमाससारणीबाट बुझिन्छ ।

१ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

दि. घ.
२) ७३ (३६। ३०
६
———
१३
१२
———
१
× ६०
———
१) १
× ३०
———
३०
३०
———

दि. घ.
३) ७३ (२४। २० तेस्रो फल
६
———
१३
१२
———
१
× ६०
———
१) १
× २०
———
२०
२०
———

दि. घ.
७३।
+ ३६। ३०
———
१०९। ३० पहिलो फल

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	दि.	घ.	प.	
पहिलो फल	१०६।	३०		
दोस्रो फल		१०६।	३०	
तेस्रो फल		२४।	२०	
चौथो फल	०।	०।	०	
पाँचौँ फल	२।	३		क्षेपक
	१११।	१६६।	५०	
	२	४६		
	११३			
	१।	४६।	५०	

	वा.	घ.	प.
	१।	४६।	५०
काठमाडौँको रेखान्तर +		१।	६
	१।	४७	५६

यति गणनाबाट वि. सं. १५८२ को फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भ आइतवार ४७ घडी ५६ पलामा हुने देखियो ।

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

न.	घ.
२७।	
−	४८
२६।	१२

न.	घ.		
२।	११		
	× ७३	मासगण	
१४६।	८०३		२७) १५६ (५
१३	२३		१३५
१५६।			२४
२४।	२३		

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

न. घ.
२४। २३
+ २६। १२
५०। ३५

२३। ३५ फाल्गुनशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड ल्याइन्छ ।

७३ मासगण
× २
१४६।
३६। ३०
१४६।३६।३०
क्षेपक + १४। ६
१६०।४५।३०

घ. प.
२) ७३ (३६। ३०
६
१३
१२
१
× ६०
१) १
× ३०
३०
३०

२८) १६० (५
१४०
२०

पि. घ. प.
२०। ४५। ३० पिण्ड

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ।

इष्टतिथि फाल्गुनकृष्ण ६

६
+ १५
इष्टतिथि २४
× ४
१२) ९६ (८
+ ८
१०४

१। ४४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	न.	घ.	प.	
	२३।	३५		नक्षत्रध्रुव
+	१।	४४		
	२५।	१६		सूर्यको मध्यम नक्षत्र
+		१०।	१६	सूर्यफल
	२५।	२६।	१६	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

११
१०
―――
१

६०) १६ (०।१६

	घ.	प.	
	१०।		
+		१६	
	१०।	१६	सूर्यफल धन

७ प्रक्रमअनुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

		पि.	घ.	प.
		२०।	४५।	३०
इष्टतिथि	+	२४		
		४४।	४५।	३०
	−	२८		
		१६।	४५।	३०

२ कोष्ठबाट

१५
१०
―――
५

$\frac{(४५।३०)५}{६०} = \frac{४५।३०}{१२}$

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu


```
१२ ) ४५।३० ( ३।४७          १०।
     ३६                    + ३।४७
     ६                      ३।४७    पिण्डफल ऋण
   × ६०
     ५४०
   + ३०
     ५७०
     ४८
      ९०
      ८४
       ६
```

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ।

	वा.	घ.	प.
	१।	४७।	५६
इष्टतिथि	+२४।	- २४	
	२५।	२३।	५६
सूर्यफल	+	१०।	१६
	२५।	३४।	१८
पिण्डफल	−	१३।	४७
	२५।	२०।	३१
	४।	२०।	३१

यताबाट फाल्गुनकृष्ण नवमीको समाप्ति बुधवार २० घडी ३१ पलामा हुने देखियो।

९ प्रक्रमअनुसार नक्षत्र तथा नक्षत्रसमाप्तिकाल ल्याइन्छन्।

न.	घ.	
२३।	३५	नक्षत्रध्रुव

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

न.
२३
+ २४
४७
− २७
२० नक्षत्र
(पूर्वाषाढा)

२४ इष्टतिथि
× २
६) ४८ (८
४८

४८
− ८
४०

	वा.	घ.	प.
तिथिसमाप्तिकाल	४।	२०।	३१
+		४०	
	४।	६०।	३०
सूर्यफल −		१०।	१८
	४।	५०।	१२
नक्षत्रध्रुवको घडी −		३५	
	४।	१५।	१२

यति गणितबाट पूर्वाषाढा नक्षत्रको समाप्ति १५ घडी १२ पलामा हुने भयो॥

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ ।

	न.	घ.	प.	
६ प्रक्रमअनुसार	२५।	२६।	१६	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

न.	घ.	प.
२५।	२६।	१६
		× ४
१००।	११६।	७६
१।	१।	१६
१०१।	११७।	
	५७	
१०१।	५७।	१६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

रा. अं. क. वि.
६) १०।१५७।१६ (११। ६। ५०। ५३
६
११
६
२।५७।१६
× ३०
३) २।५७।१६
× १०
२०।५७०।१६०
६।२। ४०
२६। ५७२
३२
२६। ३२। ४०
२७
२। ३२। ४०
× ६०
१) २। ३२। ४०
× २०
४०।६४०। ८००
१०। १३। २०
५०।६५३
५३
५०। ५३। २०

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	११।	६।	५०।	५३

स्पष्टसूर्य ११ राशि आएकाले सौरमानले चैत्र महीना देखिन्छ ।
वेङ्कटेश केतकरको भारत र बाहिरका कालगणनाअनुसार वि. सं. १५८२ (शाके १४४७) को चैत्रसङ्क्रान्ति ल्याइन्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	शाके	तिथिशुद्धि	बार	
	१४२२	२७.०६३	६.११८	(३ कोष्ठ)
	२४	२५.५५६	२.२१०	४ कोष्ठ
	१	११.०६५	१.२५६	
	१४४७	३.७१४	२.५८७	
चैत्रसङ्क्रान्तिको क्षेपक		३३६.७२०	५.६०५	(१३ कोष्ठ)
		३४३.४३४	१.४६२	

यताबाट वि. सं. १५८२ को चैत्रसङ्क्रान्ति आदित्यवार फाल्गुनशुक्ल त्रयोदशी, चतुर्दशीतिर पर्ने देखियो ।

यस कारण फाल्गुनकृष्ण नवमी बुधवार चैत्र ११ गते पर्ने भयो ।

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५८२) फाल्गुनकृष्ण (पूर्णान्तमानले चैत्रकृष्ण)

गते		वार	तिथि	घडी	पला	नक्षत्र	घडी	पला
चैत्र	११	बुध	नवमी	२०।	३१	पूर्वाषाढा	१५।	१२

यति गणना तथा अभिलेखको वाक्यअनुसार वि. सं. १५८२ चैत्र ११ गते बुधवार २० घडी ३१ पलाउप्रान्त मुकुन्द सेनले कीर्तिपुर विजय गरेको देखिन्छ।

सम्वत ६४६...चंगुनिला थोव सति अंगारवार कोन्हु यंग्र यंबुस स्वं चा प्यं न्हु दल चोङन पुंगो ,

(पूर्वोक्त नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

[ने. सं. ६४६ चैत्रशुक्ल सप्तमी मङ्गलवार यंग्ल र यंबुमा तीन रात चार दिन फौज बसेर घेरा हाल्यो ।]

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

१ प्रक्रमअनुसार मासगण ल्याइन्छ ।

ने. सं. ६४६
+ ८०२
शाके १४४८
− १४४२
वर्षगण ६

११) ६ (० चक्र
०
६ शेष
× १२
७२
+ ० गतमास
७२ सौरमासगण
+ २ अधिमास
७४ चान्द्रमासगण (मासगण)

चैत्रशुक्ल प्रतिपद्‌मा शकसंवत् फिर्छ तथा त्यस समयमा शकसंवत् तथा नेपालसंवत्‌को अन्तर ८०२ हुन्छ ।

०
× २
०

७२
+ १०
३३) ८२ (२ अधिमास
६६
१६

२ प्रक्रमअनुसार वारादि ल्याइन्छ ।

दि. दि.
२) ७४ (३७ ७४
६ +३७
१४ १११ पहिलो फल
१४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

	घ.	प.	
३) ७४ (	२४।	४०	तेस्रो फल

६
―――
१४
१२
―――
२
× ६०
―――
१) २
× २०
―――
४०

	दि.	घ.	प.	
पहिलो फल	१११।			
दोस्रो फल		१११।		
तेस्रो फल		२४।	४०	
चौथो फल	०।	०।	०	
पाँचौँ फल	२।	३		क्षेपक
	११३।	१३८।	४०	
	२।	१८		
	११५			
	३।	१८।	४०	

	वा.	घ.	प.
	३।	१८।	४०
काठमाडौँको रेखान्तर +		१।	६
	३।	१६।	४६

यति गणनाबाट शाके १४४८ को चैत्रशुक्ल प्रतिपद्‌को प्रारम्भ मङ्गलबार १६घडी ४६ पलामा हुने देखियो ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

३ प्रक्रमअनुसार नक्षत्रध्रुव ल्याइन्छ ।

न. घ.
२७।
− ४८
२६। १२

न. घ.
२। ११
× ७४ मासगण
१४८। ८१४
१३। ३४
१६१।
२६। ३४

२७) १६१ (५
१३५
२६

न. घ.
२६। ३४
+ २६। १२
५२। ४६

२५। ४६ चैत्रशुक्ल प्रतिपद्को प्रारम्भको नक्षत्रध्रुव

४ प्रक्रमअनुसार पिण्ड ल्याइन्छ ।

घ.
२) ७४ (३७
६
१४
१४

७४ मासगण
× २
१४८।
।३७
१४८। ३७
क्षेपक + १४। ६
१६२। ४६

२८) १६२ (५
१४०
२२

पि. घ.
२२। ४६ पिण्ड

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

६ प्रक्रमअनुसार सूर्यनक्षत्र ल्याइन्छ ।

इष्टतिथि चैत्रशुक्ल सप्तमी

इष्टतिथि ७
× ४
१२) २८ (२।२०
२४
४
× ६०
१) ४
× ५
२०
२०

२८।
\+ २।२०
३०।२०

न.	घ.	प.	
२५।	४६		नक्षत्रध्रुव
+	३०।	२०	
२६।	१६।	२०	
+	११।		सूर्यफल
२६।	२७।	२०	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

१ कोष्ठबाट

घ.
११ सूर्यफल

७ प्रक्रमअनुसार पिण्ड तथा पिण्डफल ल्याइन्छन् ।

	पि.	घ.
	२२।	४६
इष्टतिथि +	७।	
	२९।	४६
−	२८।	
	१।	४६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

२ कोष्ठबाट

$$\frac{\begin{matrix}१०\\५\end{matrix}}{५}\quad \frac{४६\times५}{६०} = \frac{४६}{१२} = \frac{२३}{६} = ३।५०$$

```
६ ) २३ ( ३।५०
    १८
    ---
     ५
  ×  ६०
    ---
  १ ) ५
  ×  १०
    ---
     ५०
```

```
    ५।
 + ३।५०
 ------
   ८।५०   पिण्डफल धन
```

८ प्रक्रमअनुसार इष्टतिथिको समाप्तिकाल ल्याइन्छ ।

		वा.	घ.	प.
		३।	१६।	४६
इष्टतिथि	+	७।	- ७।	
		१०।	१२।	४६
सूर्यफल	+		११।	
		१०।	२३।	४६
पिण्डफल	+		८।	५०
		१०।	३२।	३६
		३।	३२।	३६

यताबाट चैत्रशुक्ल सप्तमीको समाप्ति मङ्गलवार ३२ घडी ३६ पलामा हुने देखियो।

११ प्रक्रमअनुसार स्पष्टसूर्य ल्याइन्छ।

	न.	घ.	प.	
६ प्रक्रमअनुसार	२६।	२७।	२०	स्पष्ट सूर्यनक्षत्र

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

न. घ. प.

२६। २७। २०

× ४

१०४। १०८। ८०

१ १। २०

१०५ १०६।

४६

रा. अं. क. वि.

६) १०५। ४६।२० (११। २२। ४४। २६

६

१५

६

६।४६।२०

× ३०

३) ६।४६।२०

× १०

६०।४६०।२००

८। ३। २०

६८। ४६३

१३

६८। १३। २०

६

८

६

२। १३। २०

× ६०

१) २। १३। २०

× २०

४०।२६०। ४००

४। ६। ४०

४४।२६६

२६

४४। २६। ४०

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

यस कारण

	रा.	अं.	क.	वि.
स्पष्टसूर्य	११।	२२।	४४।	२७

वि. सं. १५८२ को चैत्रसङ्क्रान्ति आदित्यवार फाल्गुनशुक्ल त्रयोदशी, चतुर्दशीतिर पर्छ । (माथिको गणना)

यस कारण चैत्रशुक्ल सप्तमी मङ्गलवार चैत्र २४ गते पर्ने भयो ।

यति गणनाबाट

ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५८२) चैत्रशुक्ल

गते	वार	तिथि	घडी पला
चैत्र २४	मङ्गल	सप्तमी	३२। ३६

यताबाट वि. सं. १५८२ चैत्र २४ गते मङ्गलवार मुकुन्द सेनको फौजले काठमाडौँ शहरमा घेरा हालेको देखिन्छ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

नेपालखाल्डोमा पाल्पाली राजा मुकुन्द सेनको हमलाको प्रमाणवाक्य (अनुवादसहित)

-महेशराज पन्त
दिनेशराज पन्त

꣼ सम्वत् ४७० मार्गशिरकृष्ण ।। तृराख कोन्हु समनदिन शुर्तानिन नेपाल तेरो, पशुपति स्यंगु, खवप्वं, यलं, यग्ल यंबु मि चोया मोको दिन, शनिश्चर मीनगत मजुरो ।।

सम्वत ६४६ फार्गुणकृष्ण ।। नवमी प्र दसमी पूव्वाखाढ प्र उत्राखाढ नक्षत्र बुधवार, थ्व कुन्हु, मगल मुकुण्डसेन राजान कितपुरि तेर थ्वनन संति यल पुंङ वंन, थ्वनन संति शुक्रवार कोन्हु ववा चारो, अनेग कतकायि वंधि यंगो मगलं ङयच्छह्म दव ५१ अमावासि कोन्हु पाशुपतिस मोड ल्हुल वंगो, थ्वन संति थ्यंमि बुद्यं मि चोको, चंगुण मग्र निह्म राको यलनं निह्म राको, चंगुनिला थोव संति अंगारवार कोन्हु यंग्र यंबुस, स्वं चा प्यं न्हु दल चोङन पुंगो, स्यंगु थंवहिरी ननि-साल ध्रमाथरि मे चोस्य मोको प्यंन्हुलिव मग्र बिस्यं वगो, खुसिबहिरी च्यापोल मे चोस्य मेन मनव ।।

[अर्को पत्रमा]

꣼ सम्वत् ६४५ माघकृष्ण ।। षष्टमी सोमवार थ्व कोन्हु, थंक्वाठ सिक्वाठ अग्लगाम मि चोको, प्रपाया मगल, मुकनसेन विक्रमसेन, भुवनसेन, रुद्रसेन, थ्व प्यंह्म प्रमुखन, जिमच्छह्म मुङन राजा वव, माघकृष्ण ।। नवमी प्र दसमी, मूल-नक्षत्र बृहस्पतिवार, थ्व कोन्हु कितपुरी मी चोको, नेपालचिछबुन, दंद थंङा संति ।। कतकायि दव, ने श्र यिचिछ वदि यंगो अगं भुक यंगो ।। आदित कुभश, गत, बृहस्पति शनिश्चर मीनगत अंगार वक्र कन्यगत, थ्वन दचिछन्हव चेतला गरे च्याह्म ग्रह नाप संगम लाको कुम्भगत ।। सं ६४४ फार्गुण्र्णकृष्ण थथ्यं उत्पात जुव, प्यंन्हुन्हव थंक्वाठ सिंग्वाथ अग्रगाम मी चोक्व, संति कोन्हु हठारन चंदा-गोरिस लु दव, नियह्मति कतकायि दव जुरो,

(केसरपुस्तकालय ३६६ सङ्ख्यामा रहेको, ताडपत्रमा लेखिएको नारदस्मृतिमा टिपिएको वाक्य)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

[ने. सं. ४७० (वि. सं. १४०६) मार्गकृष्ण...को दिन शमसुद्दीन सुल्तानले नेपाल जिते । पशुपति, सिम्भू, भादगाउँ, पाटन, यंग्ल (काठमाडौँ शहरको दक्षिण भाग), यंबु (काठमाडौँ शहरको उत्तर भाग) मा आगो लाएको दिन। शनैश्चर मीन राशिमा गएका थिएनन् ।

ने. सं. ६४६ (वि. सं. १५८२) फाल्गुनकृष्ण नवमीउप्रान्त दशमी पूर्वाषाढाउप्रान्त उत्तराषाढा नक्षत्र बुधवार (चैत्र ११ गते) यस दिन मगर मुकुन्द सेन राजाले कीर्तिपुर जिते, यसको भोलिपल्ट पाटन घेर्न गए । यसको भोलिपल्ट शुक्रवारको दिन ववा खुल्यो । अनेकन् सिपाही समातिएर लगिए । मगरहरू एकाउन्न ५१ जना थिए, औँसीको दिन पशुपतिमा नुहाउन गए, यसको भोलिपल्ट ठिमीमा बोडेमा आगो लाए । चाँगुबाट दुइ जना मगर समातिए । पाटनबाट दुइजना समातिए । चैत्रशुक्ल सप्तमी मङ्गलवारको दिन(चैत्र २४ गते) यंग्ल र यंबुमा तीन रात चार दिन फौज बसेर घेरा हाल्यो । सिम्भू, ठमेल, नक्साल, धर्मथलीमा आगो लाइयो । चार दिनपछि मगर भागेर गए। खुसिबहिलमा आठचोटि आगो लाए पनि आगोले खाएन ।

ने. सं. ६४५ (वि. सं. १५८१) माघकृष्ण षष्ठी सोमवार (फाल्गुन १६ गते) यस दिन थानकोट, सिंक्वाठ, अग्लगाममा आगो लाइयो । पाल्पाका मगर मुकुन्द सेन, विक्रम सेन, भुवन सेन, रुद्र सेन यी चार जना मुख्यसमेत एघाह्र जना जम्मा भएर राजा आए । माघकृष्णनवमीउप्रान्त दशमी मूलनक्षत्र बृहस्पतिवार (फाल्गुन २२ गते) यस दिन कीर्तिपुरमा आगो लाइयो । नेपालभर दण्ड उठाइयो । ... सिपाहीहरू थिए । दुइ सय एक जनालाई समातेर लगियो । ... सूर्य कुम्भ राशिमा गएका थिए । बृहस्पति र शनैश्चर मीन राशिमा गएका थिए। वक्री मङ्गल कन्या राशिमा गएका थिए। यसभन्दा वर्ष दिनपहिले चैत्रकृष्णमा आठ ग्रहको कुम्भ राशिमा सङ्गम भएको थियो । ने. सं. ६४४ (वि. सं. १५८०) फाल्गुनकृष्णमा यसरी उत्पात भयो । चार दिनपहिले थानकोट, सिंग्वाथ, अग्रगाममा आगो लाइयो । भोलिपल्ट लडाइँ चन्दागिरिमा . . . भयो । पचास जना जति सिपाही थिए ।]

[यस विषयको विस्तृत निबन्ध पूर्णिमाको ४३ अङ्कमा छापिँदैछ ।]

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

दशौँ वर्षको आयव्ययको विवरण

आम्दानी	१४६२०।७५
श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट	
निगाहपूर्वक पूर्णिमालाई बक्सेको अर्थसहायता	२०००।
मदनपुरस्कारपुस्तकालयबाट संशोधन-मण्डलले पाएको अर्थसहायता	५००।
गूठीसंस्थानबाट संशोधन-मण्डलले पाएको अर्थसहायता	५००।
श्री ५ को सरकार मन्त्रिपरिषत्सचिवालयको निर्णयअनुसार श्री ५ को सरकार गृहपञ्चायतमन्त्रालयबाट संशोधन- मण्डलले पाएको अर्थसहायता	४५००।
श्रीगुरु पं. नयराज पन्तबाट प्राप्त	६२०।३७
साझाप्रकाशनमार्फत पूर्णिमा, अभिलेख-सङ्ग्रह, इतिहास-संशोधन, विद्या-रक्षा,सावधान-पत्र, पञ्चाङ्ग-संशोधन, व्याकरण-संशोधन २ वर्षभित्र बिक्री भई आएको	३४२७।४०
श्री ५ को सरकार शिक्षामन्त्रालयले पूर्णिमा ३७, ३८, ३९, ४० हरेक अङ्क २५/२५ प्रति किनिदिँदा आएको	८००।
भारतीय दूतावासबाट बुद्धिविनोद-प्रश्नावली र त्यसको उत्तर १०० प्रति किनिदिँदा आएको	१७०।
त्रिभुवनविश्वविद्यालयको केन्द्रीय कार्यालयबाट पूर्णिमा ४-३८ अङ्क र अभिलेख-सङ्ग्रह २-१२ भाग १३/१३ प्रति किनिदिँदा आएको	१७७४।५०
श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको उपदेशको बिक्रीबाट	६३।७५
बुद्धिविनोद-प्रश्नावली र त्यसको उत्तरको बिक्रीबाट	१२४।
रत्नदीपको बिक्रीबाट	४६।८८
बचतखाताको ब्याज	२०६।५०
अरू	१८४।३५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

खर्च		११०३८।६७
	३७ पूर्णाङ्कमा	१०७०।५०
	३८ पूर्णाङ्कमा	१२६०।
	३९ पूर्णाङ्कमा	१३६१।४०
	४० पूर्णाङ्कमा	२८४८।२०
	सावधान-पत्र १८-३० सङ्ख्या छपाउँदा	७५०।६५
	रत्नदीप छपाउँदा	६२०।३७
	वृत्तशतक छपाउँदा	६४६।६०
	श्री ३ पद्मशमशेरको कुरा छपाउँदा	१४८८।१०
	कोठाबहाल	३८०।
	संस्थानवीकरणखर्च	७६।
	ऐतिहासिक सामग्रीको तसवीर खिँचाउँदा	६५।५०
	अरू	४७१।०५
बाँकी		३८८२।०८
गत वर्षको बाँकी (३७ अङ्कमा प्रकाशित)		३९५४।३७
जम्मा बाँकी		७८३६।४५

शुद्धिपत्र

पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
३४	१७	पङ्क्तिमा	थप्नुपर्ने- तिथेः = तिथिको । दिनाद्यम् = दिनादि । (स्यात् = हुन्छ ।)
३७	७	४१	दिन ४१
४२	१७	णात्मक.	ऋणात्मक
४५	१०	१(४४। १६) / ३०	१(४४। १६) / ६०
४६	६	हुन्छम्	हुन्छन्

पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
४७	१६	- दृष्टावशत्या	-दृष्टाविंशत्या
४८	२२	पला	फल
५०	७	पर्णिमाको	पूर्णिमाको
५०	१२	सैक	सैकं
५०	१६	व्यङ्कलवद्धिनि- घ्नतिथिना	-व्यङ्गलवद्धिनि- घ्नतिथिना
५१	६	अनुसार	अनुसार आएको
५४	२१	फल	फलं
५७	१५	३०	२०
६६	५	६०	×६०
८४	१६	तृतीया	तृतीयातिर
९०	३	३।४७	१३।४७

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

पूर्णिमा (इतिहास-प्रधान त्रैमासिक पत्रिका)   का. मे. प्र. द. नं. १५५/२४६

कार्यालय-

संशोधन-मण्डल

१०/३७४ वटु सवलबहाल, काठमाडौं, नेपाल

वि. सं. २०३६ पौष

यस अङ्कको मूल्य रु. ८ ।

मुद्रक-
लुम्ब प्रेस
पुलचोक, ललितपुर, नेपाल